

UNIVERSITATEA „BABEȘ BOLYAI” CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE

MAREA NEAGRĂ

ÎN VIZIUNEA LUI GHEORGHE I. BRĂȚIANU

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Rodica Marta (Petreu) Vartic

Student-doctorand:

Vasile Mîrza

2018

Cuprins

Introducere

Gheorghe I. Brătianu, istoric și filosof al istoriei.....13

Formația istorică, personalitatea și opera lui Gh I. Brătianu..... 13

Filosofie, geografie și alte implicații 27

Problematika filosofică a Mării Negre 30

Marea Neagră în istoriografia românească până la Gheorghe I. Brătianu.....34

Preocupările istoriografice ale lui Gh.I. Brătianu privind Marea Neagră înainte de elaborarea monografiei.....37

Marea Neagră ca sinteză de relevanță filosofică 41

Două mări, doi istorici: *Marea Neagră* a lui Brătianu și *Marea Mediterană* a lui F. Braudel.....52

Problematika Mării Negre în sinteza lui Gh.I. Brătianu.....66

Gheorghe I. Brătianu despre importanța geopolitică a Mării Negre în Antichitate.....66

Gheorghe I. Brătianu despre implicațiile economice, politice și militare în Evul Mediu timpuriu 76

Concepția lui Brătianu privind ieșirea la Marea Neagră, factor determinant în evoluția istorică a Principatelor Române. Transformarea Mării Negre în „lac turcesc”.....82

Gheorghe I. Brătianu despre formarea poporului român în legătură cu Marea Neagră și cursul inferior al Dunării 93

Ipoteze de lucru, asumptii teoretice și modalități de argumentare 93

Argumente logice 93

Alte argumente 97

Argumente din domeniul religios 100

Studiul trecutului ca bază de prognoză pentru viitor	104
O confirmare a viziunii lui Gh.I. Brătianu: Statutul Mării Negre în perioada războiului și în cea postbelică	109
Gheorghe I. Brătianu și problemele „sintezei” în filosofia istoriei	117
Gheorghe I. Brătianu, o anticipare a structuralismului	136
Moștenirea istoriografico-politică a monografiei lui Gh.I. Brătianu	141
Impactul științific al lucrării <i>Marea Neagră</i>	141
Impactul viziunii privind filosofia istoriei și filosofia politică	144
Concluzii	146
Anexe.....	154
Bibliografie	163

Marea Neagră în viziunea lui Gheorghe I. Brătianu.

Rezumat.

Cuvinte cheie: Gheorghe I. Brătianu, Marea Neagră, Dunărea, Chestiunea Orientală, Fernand Braudel, Simion Mehedinți, Nicolae Iorga, geopolitică, geoistorie, geostrategic, structuralism, istorie, filosofia istoriei, formarea poporului român, Școala de la Annales, imaginarul colectiv, istoria mentalităților, Dobrogea, Pontul Euxin, comerțul genovez, Pompiliu Teodor, placa turnantă a comerțului internațional, popoare migratoare, Imperiul Roman, Imperiul Bizantin, Imperiul Otoman, focul grecesc, colonii grecești.

Lucrarea de față își propune să studieze – și deci să încerce să deslușească – din perspectiva filosofiei ce anume înseamnă sinteza dedicată de Gh.I. Brătianu, unul dintre marii istorici români contemporani, Mării Negre. Metaforă geopolitică a locului pe care românii îl pot revendica în această parte de Europă și lume, simbol al unei configurații, parțial repetabile, parțial mereu înnoite, de factori și de raporturi între popoare și entități statale, Marea Neagră intră în istoria filosofiei românești și în cea a filosofiei universale ca o tentativă de conceptualizare a spațialității de o factură geoistorică.

Evenimentele istorice petrecute în ultima perioadă, relativ recentă, decelează importanța geostrategică a Mării Negre, areal în jurul căruia țara noastră, sau mai bine zis formațiunile statale românești, au acționat, deseori, de-a lungul evoluției sale, ca un hinterland.

Orice scrutare, poliunghiulară, obiectivă, incisivă, asupra spațiului pontic, nu se poate realiza fără să nu apelezi la complexa sinteză a marelui nostru istoric, Gheorghe I. Brătianu, care, în analiza de față, „trădează” o impetuoasă structură de filosof și filosof al istoriei.

De aceea în contextul geopolitic actual se cuvine ca *Marea Neagră. De la începuturi până la cucerirea otomană* să fie evidențiată, valorizată și aplicată în paradigma geostrategică previzionată de marele nostru Brătianu.

În *Introducere* am încercat să motivez fundamentul care mi-a determinat alegerea acestei teme, să trec în revistă zestrea românească destul de pauperă a lucrărilor în care geografia fuzionează cu istoria într-un concept filosofic, să demonstrez și să pun în lumină importanța acestui areal, precum și implicațiile pe care ancorarea geopolitică și geoistorică le pot avea pentru câmpul filosofiei politice.

În capitolul următor, *Gheorghe I. Brătianu, istoric și filosof al istoriei*, am succedat opiniile unor istorici, filosofi și oameni de cultură, care au arătat în mod argumentat, componenta filosofică a personalității lui Brătianu, cât și duhul filosofic care plutește asupra conținutului sintezei acestuia. De asemenea am remarcat influența metodologică și de abordare pe care a avut-o Școala de la Annales asupra formării și consacării sale ca istoric, dar și ca rafinat analist al mentalităților colective. Totodată am ilustrat vocația, formarea și personalitatea sa, aducând în lumină date despre biografie, contribuțiile sale științifice, dar și interesul destul de vechi al acestuia pentru elaborarea sintezei sale.

În capitolul *Problematica filosofică a Mării Negre* am reliefat importanța unor autori români care și-au vărsat verva preocupărilor în creuzetul în care geografia se amestecă prodigios cu istoria și filosofia; și aici trebuie să-i amintim pe Vasile Pârvan, cu a sa prețioasă „Getica”, pe geograful Simion Mehedinți, cu studiile sale antropogeografice, pe Lucian Blaga cu ale sale celebre trilogii, pe Vasile Băncilă cu un eseu despre Ardeal, pe Mircea Eliade, Emil Cioran și Constantin Noica, care în strălucitele lor scrieri, impregnează teritoriul carpato-danubiano-pontic cu o veritabilă esență filosofică. Pentru ca apoi să enumăr autori care și-au adus contribuții la istoriografia românească referitoare la Marea Neagră. Deși numărul lor e mic, putem spune că impozanta figură a lui Iorga acoperă sărăcia preocupărilor în perioada antebrătiană. Pe lângă Iorga am identificat un studiu cu trimiteri tangențiale, elaborat de către C. Marinescu, iar conținutul lucrării lui Mihai Berza, *La Mer Noire a la fin du Moyen Age*, publicat în 1941, din păcate nu ne-a fost accesibil.

În subcapitolul referitor la preocupările istoriografice ale lui Gh.I. Brătianu am adus în evidență vechiul interes al autorului pentru această zonă a lumii, ilustrat în primul rând prin reușita lucrare de doctorat, în care comerțul genovez în Marea Neagră în secolul XIII este foarte amplu și documentat prezentat, o lucrare publicată în Franța, elogios primită de cronicarii de profil ai intelectualității franceze.

Printr-un alt subcapitol – *Marea Neagră ca sinteză de relevanță filosofică* – încerc să expun viziunile filosofice ale unor autori români (Pompiliu Teodor, B.P. Hașdeu, Nicolae Iorga, C. Rădulescu-Motru, D.D. Roșca, Lucian Blaga, Aurel Pentelescu), despre spațiul românesc, viziuni care acreditează aserțiunea că lucrarea lui Gh.I. Brătianu este o sinteză de relevanță filosofică.

Similitudinile dintre *Marea Neagră* a lui Gh.I. Brătianu și *Marea Mediterană* a lui Fernand Braudel fac obiectul unui alt subcapitol, în care cei doi își devoalează „slăbiciunile” pentru normele Școlii de la Annales.

În capitolul *Problematica Mării Negre în sinteza lui Gh.I. Brătianu* recurg la o analiză a importanței geopolitice a Mării Negre în antichitate, o evaluare a implicațiilor economice, politice și militare în Evul Mediu timpuriu, dar sunt preocupat și de popularizarea concepțiilor autorului despre evoluția țărilor române sub auspiciul accesului la mare. În finalul acestui capitol caracterizez conjunctura nefericită în care Marea Neagră devine „lac turcesc”.

Preocupările lui Gh.I. Brătianu despre formarea poporului român în legătură cu Marea Neagră și cursul Dunării reprezintă un alt capitol, în care autorul pledează, recurgând inclusiv la argumentarea apagogică și religioasă, pentru vechimea și continuitatea poporului roman pe acest teritoriu.

Referitor la capitolul *Studiul trecutului ca bază de prognoză pentru viitor* remarc că autorul pune în evidență necesitatea cunoașterii istorice pentru constituirea premiselor de prognozare a viitorului. Prin viziunea sa asupra importanței geopolitice și strategice a zonei Mării Negre, autorul atrage atenția asupra capacității sale de a anticipa evenimente și a prefigura competiții pentru stăpânirea sau controlul acestui complex geografic. Iar în subcapitolul referitor la statutul Mării Negre în perioada celui de-al doilea Război Mondial și cea postbelică, Brătianu face o trecere în revistă a tratatelor care au definit statutul mării, focalizându-se pe Convenția de la Montreux din 1936, convenție care rămâne, cu unele mici modificări, valabilă până în ziua de azi.

Un alt capitol al tezei este dedicat problemei sintezei brătienesc ancorate în câmpul filosofiei istoriei, plecând de la prezentarea noii școli de istorie – „noua istorie”, școala pe care Brătianu a virat-o spre metodologia analelor franceze, în care jocul mentalităților are un rol deosebit în definirea și reconstituirea istoriei.

În capitolul următor îl prezentăm pe Gh.I. Brătianu ca precursor al structuralismului, calitate dovedită prin îmbrățișarea teoriei interacțiunii de factori, titulatură pe care istoricul clujean, Maria Teodor, o susține într-un studiu special dedicat istoricului nostru.

În *Moștenirea istoriografico-politică a monografiei lui Gheorghe I. Brătianu* împărtășesc impactul științific al monografiei, dar și intuiția istoricului de geniu, capabilă să anticipeze marile trenduri istorice pe termen lung, precum și să valideze aprehensiunile sale față de comportamentul unei mari puteri din regiune. Predispoziția lui Brătianu față de filosofia istorică și filosofia politică îl apropie pe acesta de școala istoriografică constituită în jurul revistei „Annales”, apropiere probată și prin abordarea sa fondată pe interdisciplinaritate, pe utilizarea argumentelor antropologice, geografice, economice, sociologice, filosofice, cât și pe utilizarea dialecticii și argumentării contrafactice.

În *Concluzii* rezum importanța sintezei, evidențiind valențele filosofice ale acesteia și recurg la o trecere în revistă a ideilor care au traversat lucrarea noastră ca un fir roșu, ca de pildă:

-noua paradigmă în conceperea istoriei, generată de Școala de la Annales, la începutul secolului XX, promovează rolul mentalităților colective și imaginarului social în configurarea faptului istoric ;

-istoricul Alexandru-Florin Platon relevă metoda comparatistă de cercetare cu care a operat Gh.I. Brătianu, metodă care l-a condus la descoperirea unor acte și fenomene repetitive, investite cu atributul de permanențe și de forțe profunde ale duratei;

-cercetatoarea Maria Crăciun, dar și istoricul menționat mai sus, arăta „înrudirea” dintre „Marea Neagră” a lui Brătianu și „Marea Mediterană” a lui Fernard Braudel;

-Gh.I. Brătianu nu este doar un erudit, ci și un filosof al istoriei; procedează nu numai la o relatare a faptelor și a evenimentelor istorice sau de factură istorică, ci recurge și la o evaluare, analiză și o interpretare a acestora, operații care transcend și exced câmpul de activitate și exprimare specific unui istoric;

-atât Braudel, cât și Brătianu, fiecare în felul său, sunt precursori ai teoriei istorice a „sistemelor mondiale”, teorie care consacra principiul că ceea ce primează nu sunt statele naționale, ci „sistemele mondiale”, principiu regăsit în actualitate la cunoscutul politolog american Huntington;

-sub influența filosofului Henri Bergson, în concepția lui Brătianu, schimbările în perimetrul mării, dar și în istorie în general, se produc în „durate”, concepție care rezonază cu raportarea la durata milenară, la deschiderea cronologică de mare amploare;

-Marea Neagră devine în conceperea discursului științific al lui Brătianu un personaj cu biografie proprie, iar teatrul oferit de bazinul pontic favorizează considerații ce depășesc problemele regionale, raportându-se la forțe care acționează în câmpul istoriei universale;

-istoricul nostru se recomandă în analiza sa ca un adept al „universalismului”, fiind de acord că istoria omenirii este ca un singur corp, un organism unic cu multiple aspecte;

-Brătianu apreciază că începerea formării statale românești se asociază cu factori naturali determinanți: Muntele și Marea;

-autorul nostru semnalează că Marea Neagră posedă câteva puncte strategice cheie, al căror control înseamnă și asigurarea dominației întregului bazin pontic; mai mult decât atât, considera că acest bazin reprezintă o placă turnantă a traficului comerțului internațional;

-remarca referitoare la utilitatea zidului chinezesc, construit în secolul al III-lea î.H., este o concesie făcută cliometriei, sau istoriei contrafactice, (recurge la un exercițiu de

imaginație: ce s-ar fi întâmplat cu Europa dacă invazia popoarelor din Nord-Est ar fi pornit cu cinci secole mai devreme, adică într-un timp în care nu ar fi întâlnit în cale barajul sistemului defensiv roman);

-interpretarea generală a monografiei „*Marea Neagră*” duce incontestabil la o hermeneutică de tip filosofic și, prin prisma acestui aspect, Brătianu se înfățișează ca un istoric convertit în filosof și ca un filosof convertit în istoric.

Prin „segmentarea” monografiei brătienes, prin tentativa de valorizare a unei sinteze de factură istorică în cheie filosofică am încercat să ridic la suprafață semnificațiile geostrategice, geopolitice și geoistorice ale unui spațiu eterogen, a cărui importanță a zăcut o perioadă semnificativă, în latență și obscuritate. Evenimentul din 11 septembrie 2001 a provocat noi reconsiderări asupra configurațiilor „sistemelor mondiale” și a deblocat o nouă optică față de nevoia asigurării strategiilor de control în puncte nevralgice ale lumii. Ocuparea recentă a Crimeei de către Rusia este o expresie a nevoii și a ambiției de asigurare a acestor strategii.

„*Marea Neagră în viziunea lui Gheorghe I. Brătianu*” nu are pretenția de a reprezenta o cercetare cu veleități de epuizare a subiectului, sau care să cuprindă o dezbatere și o analiză exhaustivă, nu se revendică nici din rândul lucrărilor de o evidentă factură ezoterică și nici nu comportă o originalitate frapantă, copleșitoare; lucrarea de față dorește să însemne deschiderea spre un debușeu prea puțin explorat, în care un spațiu determinat și dominat de factorul marin, în metamorfozarea sa istorică și etnopsihologică, este interpretat într-o dimensiune filosofică și într-o manieră în care paradigmele geopolitice și geostrategice devin instrumente clare de lucru.

Pentru reușita interpretării, exegezei sau hermeneuticii oricărui discurs, lucrări, opere este, îndubitabil, nevoie de parghia filosofică a gândirii, de *iubirea de înțelepciune*. Cooptarea filosofiei în orice domeniu de cercetare, teoretic, științific, literar, artistic este cu siguranță nu numai necesară, ci și productivă.

În lucrarea de față am încercat, așadar, să pun sub lupa observației filosofice efervescenta unei lumi peste care s-a așezat în mod radical amprenta spațiului, într-o conjuncție pe care istoricul român o folosește ideal pentru a-și arăta generoasa disponibilitate filosofică și vizionară. Demersul filosofic nu s-a putut dezbăra însă de cel istoric; tratarea unei sinteze complexe, pe o coordonată de timp și de spațiu imensă, a fost nevoită să opereze și cu formule de tipul reconstituirilor istorice. Parcurgerea operei brătienes „*Marea Neagră ...*” și, implicit, a lucrării de față, crează oportunitatea cititorului de a descoperi sensul filosofic al unei lucrări istorice și, îndeosebi, clarviziunea magistrală, capacitatea anticipativă a autorului despre rolul pe care îl poate avea bazinul pontic în contemporaneitate.

Totodată am încercat să susțin ideea că lucrarea lui Brătianu despre Marea Neagră, deși scrisă cu multe decenii în urmă, (din păcate această lucrare s-a oprit doar la jumătate, partea a doua, respectiv Marea Neagră de la cucerirea otomană până în actualitatea vieții istoricului, a rămas doar un deziderat răpus prematur), oferă un instrument valid și eficient de lucru pentru cercetătorii și observatorii contemporani din domeniul istoriei, filosofiei, geostrategiei și geopoliticii, în acțiunea de descifrare a intereselor marilor puteri ale lumii și, implicit, ale celor riverane bazinului pontic, dar și de elaborare a strategiilor necesare deținerii controlului asupra acestui spațiu, într-o perioadă în care conflictele și disputarea zonelor de influență au devenit tot mai acute.

Bibliografie

A. Bibliografie principală:

- Brătianu, I. Gheorghe**, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, Ed. a II-a revăzută, ediție de Victor Spinei, Polirom, Iași, 1999.
- Brătianu, Gh. I.**, *Concepțiunea actuală a istoriei medievale*, București, 1924.
- Brătianu, Gh. I.**, *Actes des notaires génois de Péra et de Caffa*, București, 1927
- Brătianu, Gh. I.**, *Recherches sur le commerce génois dans la Mer Noire au XIII-e siècle*, Paris, Geuthner, 1929.
- Brătianu, Gh. I.**, *Problemele politicii noastre externe*, București, 1934.
- Brătianu, Gh. I.**, *Une nouvelle histoire de l'Europe au Moyen Age*, Buc., 1937
- Brătianu, Gh. I.**, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*, București, 1940
- Brătianu, Gh. I.**, *Etudes byzantines d'histoire économique et sociale*, Paris, 1938
- Brătianu, Gh. I.**, *La Moldavie et ses frontières historiques*, București, 1940
- Brătianu, Gh. I.**, *Théorie et réalité de l'histoire hongroise*, Bujcurești, 1940
- Brătianu, Gh. I.**, *Cuvinte către români. Zece conferințe*, București, 1942
- Brătianu, Gh. I.**, *Originile și formarea unității românești. Prelegeri ținute la Școala Superioară de Războiu*, București, 1942.
- Brătianu, Gh. I.**, *La Bessarabie. Droits nationaux et historiques*, București, 1943
- Brătianu, Gh. I.**, *Sfatul domnesc și adunarea stărilor în Principatele Române*, ediție de Șerban Papacostea, Ed. Enciclopedică, București, 1995.

Brătianu, Gheorghe I., *Studii bizantine de istorie economică și socială*, ediție de Alexandru-Florin Platon, Ed. Polirom, Iași, 2003.

Brătianu, Gheorghe I., *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu, Ed. Eminescu, București, 1980.

Bratianu, Georges, *La mer Noire*, ediție îngrijită de Monachii, Editura Societas Academica Dacoromana, Munchen, 1969.

*

Alexandrescu, P., *Dosar pentru Marea Neagră*, Ed. Meridiane, București, 1988.

Berza, M., *La Mer Noire à la fine du Moyen Age*, în rev. „Balcania”, an IV, 1941

Boia, Lucian, „Gheorghe I. Brătianu (1898 – 1953)”, în *Studii și articole de istorie*, XXXVII-XXXVIII, 1978.

Braudel, F., *Ecrits sur l'histoire*, Paris, Flammarion, 1969.

Braudel, F., *Structurile cotidianului*, Vol. I, II, traducere și Postfață de Adrian Riza, Ed. Meridiane, București, 1984

Braudel, F., *Mediterrana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea*, vol. I, traducere de Mircea Gheorghe, ediție de Alexandru Duțu, Ed. Meridiane, București, 1985.

Cristea, Ovidiu, *Bibliografia istorică românească a Mării Negre*, Ed. Enciclopedică, București, 1996.

Cristea, Ovidiu, (coord.), *Marea Neagră, Puteri maritime – Puteri terestre (sec. XIII – XVIII)*, Institutul Cultural Roman, București, 2006.

Decei, Aurel, *Istoria Imperiului Otoman*, E.S.E., București, 1978

Florian, Mircea, *Introducere în filosofia istoriei*, Ed. Garamond, București, 1998

Goff, J. Le, *Histoire et Mémoire*, Paris, Gallimard, 1988.

Hegel, G. W. F., *Prelegeri de filosofia istoriei*, trad. rom. Petru Drăghici și Radu Stoichiță, Ed. Paralela 45, Pitești, 2006.

Huntington, S. P., *Ciocnirea civilizațiilor*, trad. rom. Radu Carp, Ed. Antet, București, 1999.

Iorga, Nicolae, *Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1900.

Iorga, Nicolae, *Generalități cu privire la studiile istorice*, Polirom, Iași, 1999.

Iorga, Nicolae, *Veneția în Marea Neagră*, în: *Studii asupra Evului Mediu românesc*, E.S., București, 1984.

- Iorga, Nicolae**, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, Vălenii de Munte, 1931
- Iosipescu, S.**, ș.a., *Marea neagră. State și frontiere*, Ed. Militară, București, 2013.
- King, Charles**, *The Black Sea: A History*, Oxford University Press, 2005.
- Kuhn, Thomas**, *Structura revoluțiilor științifice*, ediția a II-a, trad. de Radu J. Bogdan, Editura Humanitas, București, 2008.
- Nichițea, Pamfil**, *Gh.. Brătianu, filosof al istoriei*, Ed. Litera, București, 2003.
- Nicoară, S., Nicoară, T.**, *Mentalități colective și imaginar social*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996.
- Otu, P., Pentelescu, A.**, *Gheorghe I Brătianu*, Editura Corint, București, 2003
- Papacostea, Serban, Papacostea, Victor**, *Marea Neagră, răspîntie a drumurilor inter-continentale*, Editura Ovidius University Press, Constanța, 2007.
- Pârvan, Vasile**, *Getica. O protoistorie a Daciei*, ediție de Radu Florescu, Ed. Meridiane, București, 1982
- Pecican, Ovidiu**, *Troia, Veneția, Roma. Studii de civilizație europeană*, EFES, Cluj-Napoca, 1998.
- Pecican, Ovidiu**, *Realități imaginate și ficțiuni adevărate în evul mediu românesc*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
- Teodor, Pompiliu, (coord.), Mârza, Radu (coord.)**, *Incursiuni în opera istorică a lui Gheorghe I. Brătianu*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 1999.
- Teodor, Pompiliu**, *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, XX, 1983.
- Xenopol, A. D.**, *Scrieri sociale și filosofice*, Ed. Științifică, București, 1971.
- Zamfir, Cătălin**, *Filosofia istoriei*, Ed. Științifică, București, 1981.

B. Bibliografie secundară:

- Ahrweiler, H.**, *L'Idéologie politique de l'Empire Byzantin*, PUF, Paris, 1975
- Andrei, Petre**, *Concepția filosofică contemporană a istoriei*, în: *Opere filosofice*, vol. I, București, 1973.
- Aron, Raymond**, *Introducere în filosofia istoriei*, trad. rom. Horia Gănescu, Ed. Humanitas, București, 1997
- Bădescu, Ilie, Dungaciu, Dan**, *Sociologia și geopolitica frontierei*, vol. I, Editura Floare Albastră, București, 1995.

- Benea, D.** *Din istoria militară a Moesiei Superior și a Daciei*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1983
- Bergson, Henri**, *Evoluția creatoare*, Ed. Institutul European, Iași, 1998.
- Bлага, Lucian**, *Despre conștiința filosofică*, Ed. Dacia, Cluj, 1974
- Bloch, Marc**, în: *Annales d'histoire économique et sociale*, Paris, an. 1930, no. 7.
- Bloch, Marc**, *Apologie pour l'histoire ou métier d'historien*, Paris, 1974.
- Boboc, Alexandru**, *Hermeneutică și ontologie*, EDP, București, 1999.
- Bogdan, Ion**, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913
- Boia, Lucian**, *Istoria între adevăr și ficțiune*, Humanitas, București, 1998.
- Boleslaw, Adam Boczek**, *International Law. A Dictionary*, Scarecrow Press, 2005, art. „Montreux Convention”.
- Boardman, J.**, *Grecii de peste mări. Colonizarea grecească și comerțul timpuriu*, Ed. Meridiane, București, 1988.
- Buchet, Constantin**, *Sindromul münchenez lovește România*, în: „Dosarele Istoriei”, anul III, nr. 12 (28)/1998
- Burke, Peter**, *Istorie și teorie socială*, Humanitas, București, 1999.
- Butnaru, Alexandra**, „Cruciada a IV-a sau jaful soldaților lui Hristos împotriva creștinilor”, www.historia.ro, consultat la 21 mai 2014.
- Calafeteanu, Ion**, *Diplomația românească în sud-estul Europei, 1938-1940*, Ed. Politică, București, 1980.
- Cassirer, Ernst**, *Essai sur l'homme*, Ed. de Minuit, Paris, 1975.
- Călinescu, G.**, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și artă, 1941
- Cătănuș, Dan**, *Gheorghe Gheorghiu-Dej la Stalin*, INST, București, 2012
- Căzan, I., Eugen Denize**, *Marile puteri și spațiul românesc în secolele XV-XVI*, Ed. Universității din București, 2001.
- Cernovodeanu, Paul**, *Relațiile comerciale româno-engleze în contextul politicii orientale a Marii Britanii (1803-1878)*, Cluj-Napoca, 1986
- Croce, Benedetto**, *La philosophie comme histoire de la liberté*, Ed. du Seuil, Paris, 1983.
- Daicoviciu, Hadrian**, *Dacii*, Ed. Enciclopedică, București, 1972.
- Damian, Sorin Liviu**, *România și Congresul de Pace de la Berlin*, București, Ed. Mica Valahie, 2005.
- Decei, Aurel**, *Istoria Imperiului Otoman*, E.S.E., București, 1978
- Deringil, Selim**, *Turkish foreign policy during the Second World War*, Cambridge University Press, 2004.

- Dilthey, W.**, *Introduction à l'étude des sciences humaines*, PUF, Paris, 1942
- Dray, William H.**, *On History and Philosophy of History*, New York, Brill, 1989
- Drăghicescu, D.**, *Din psihologia poporului român*, Ed. Albatros, București, 1996
- Dudău, Radu, Pachiu, Laurentiu.** *Alarme pe Marea Neagră*, în rev. „Foreign Policy”, nr. 40/iun. 2014
- Fébvre, Lucien.** *Combat pour l'histoire*, Collin, Paris, 1965.
- Florescu, Radu.** *The Struggle against Russia in the Roumanian Principalities, 1821-1854*, Iași, 1997.
- Frazer, J. G.**, *Folclorul în Noul Testament*, Ed. Scripta, București, 1995.
- Foucault, Michel.** *Cuvintele și lucrurile*, Ed. Univers, București, 1996
- Frunzăverde, S., Onișor, C.**, *Europa de sud-est. Dimensiuni principale de securitate*, Ed. All, București, 2004, p. 20.
- Giurescu, C. C.**, *Cinci ani și două luni în penitenciarul de la Sighet*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994.
- Goff, J. Le.** *Histoire et Mémoire*, Paris, Gallimard, 1988.
- Goldblat, Jozef.** *Arms Control Agreement*, IPRI, Oslo, 2003
- Hegel, G.W.F.**, *Prelegeri de istorie a filosofiei*, vol. al II-lea, traducere de D. D. Roșca, Ed. Academiei RPR, București, 1964.
- Hiottu, Al.**, *Conferință asupra evenimentelor din 1912 -1913*, București, Institutul de Arte Grafice „Tipografia Românească”, 1913.
- Ionescu, M. E.**, (coord.), *Marea Neagră de la „lacul bizantin” la provocările secolului XXI*, Editura Militară, București, 2006.
- Iuga, Nicolae.** *Cauzalitate emergentă în Filosofia istoriei*, Ed. Limes, Cluj, 2008
- Iuga, Nicolae.** *Șovinismul de mare putere*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2014.
- Jaspers, Karl.** *Originea și sensul istoriei*, Ed. Politică, București, 1983.
- Kant, Imm.** *Critica rațiunii pure*, trad. rom. Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, Ed. Științifică, București, 1969.
- Kernbach, Victor.** *Dicționar de mitologie generală*, ESE, București, 1989.
- King, Charles.** *The Black Sea: A History*, Oxford University Press, 2005.
- King, Charles.** *Odessa: Genius and Death in a city of Dreams*, W.W. Norton, 2011
- King, Charles.** *The Gost of Freedom, A History of Caucasus*, Oxford University Press, 2008.
- Larson, D. Welch.** *Origins of Containment*, Princeton University Press, 1989
- Laurent, V.**, *Echos d'Orient*, an. 1932, vol. 31, nr. 167.

- Liddell Hart, B. H.**, *Istoria celui de al doilea război mondial*, vol. I, Ed. Orizonturi, București, 2006.
- Lot, Ferdinand**, *Les Invasions barbares*, Ed. Payot, Paris, 1937,
- Madgearu, Alexandru**, *Continuitate și discontinuitate la Dunărea de Jos în sec. VII-VIII*, București, 1997.
- Moștofleu, Constantin**, (coord.), *Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre*, București, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.
- Neagoe, Stelian**, *Istoria Unirii Românilor*, Editura Diogene, București, 1993.
- Olteanu, Antoaneta**, *Homo balcanicus. Trăsături ale mentalității balcanice*, Editura Paideia, București, 2004.
- Ortega Y Gasset, Jose**, *O interpretare a istoriei universale*, ES, București, 1999.
- Pârvan, V.** *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, Ed. Cultura Națională, București, 1923.
- Pecican, Ovidiu**, *Trecutul istoric și omul evului mediu*, Cluj Napoca, 2002
- Pecican, Ovidiu**, *Între cruciați și tătari. Creștinătate occidentală și nomazi în Europa central-sud-estică*, Ed. Limes, Cluj Napoca, 2010.
- Pecican, Ovidiu**, *Ce istorie scriem*, Ed. Ideea Europeană, București, 2006.
- Petreu, Marta**, *Filosofii paralele*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2005.
- Petreu, Marta**, *Diavolul și ucenicul său : Nae Ionescu – Mihail Sebastian*, Iași, Ed. Polirom, 2009.
- Petreu, Marta**, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Iași, Ed. Polirom, 2011.
- Petreu, Marta**, *Ionescu în țara tatălui*, Iași, Editura Polirom, 2012.
- Petreu, Marta**, *Jocurile manierismului logic*, Iași, Editura Polirom, 2013.
- Poncea, Traian, V.**, *Istorie, geopolitică și spionaj la Dunărea de Jos*, Ed. Gutinul, Baia Mare, 2014.
- Popper, K., R.**, *Mizeria istoricismului*, Ed. All, București, 1996.
- Rădulescu, A., Bitoleanu I.**, *Istoria Dobrogei*, Editura Ex Ponto, Constanța 1998
- Ricoeur, Paul**, *Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, București, 1995.
- Sée, Henri Eugène**, *Science et philosophie d'histoire*, Paris, Hachette, 1928.
- Sfetcu, Paul**, *13 ani în antecamera lui Dej*, Ed. Fundației Culturale Române, 2000.
- Spengler, Oswald**, *Declinul Occidentului*, Ed. Beladi, Craiova, 1996.
- Spinei, Victor**, „Studiu introductiv”, în Gheorghe I. Brătianu, *Marea Neagră*, Editura Meridiane, București, 1988.

Stern, Alfred, *La philosophie de l'histoire et le problème des valeurs*, Paris, 1957

Surdu, Alexandru, *Vocații filosofice românești*, Ed. Academiei, București, 1995

Ștefănescu, Stefan, *Țara Românească de la Basarab I până la Mihai Viteazul*, Ed. Academiei, București, 1970.

Teodorescu, Aurelian, *Insula Șerpilor – între forța dreptului și dreptul forței*, București, 1999.

Toynbee, Arnold, *Studiul istoriei*, Humanitas, București, 1997.

Vasilescu, Emilian, *Istoria religiilor*, Ed. BOR, București, 1982.

Vasiliev, V., *Sciții agatârși pe teritoriul României*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982

Vico, Giambattista, *Știința nouă*, Ed. Univers, București, 1972.

Vornicescu, Nestor, *Primele scieri patristice în literatura noastră, sec. IV – XVI*, Teză de doctorat, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1984.

Xenopol, A. D., *La théorie de l'histoire*, Ernest Leroux, Paris, 1908.

Xenopol, A. D., *Românii și Austro – Ungaria*, Iași, Tipografia H. Goldner, 1914.

Xenopol, A. D., *Scrieri sociale și filosofice*, Ed. Științifică, București, 1971.

Zamfir, Cătălin, *Filosofia istoriei*, Ed. Științifică, București, 1981.

*

- * * * *Actele martirice*, Ed. Institutului Biblic al B.O.R., București, 1982, trad. rom. Ioan Rămureanu.
- * * * *Enciclopedia României*, Vol. I – IV, București, Ed. Imprimeria Națională, 1938-1943.
- * * * *Istoria României. Crestomație*, vol. II, Muzeul Național de Istorie a României, București, 1982.

C. Bibliografie online:

www.britannica.com/Fernand-Braudel , consultat la 21 ian. 2014

www.ebooks.unibuc.ro/mari_puteri , consultat ianuarie 2014-01-22

www.globalsecurity.org, Montreux Convention, consultat ianuarie 23 ian. 2014

www.mfa.gov.tr/implementation-of-the-montreux-convention.en.mfa, accesat la 23.01.2014

www.hotnews.ro, Verdict favorabil Romaniei la Curtea Internationala de Justitie: Insula Serpilor nu are statut juridic de insula, ci de stinca, consultat la 4 iulie 2014.

www.agero-stuttgart.de, Nicolae Răzvan Mitu, *Dosarul cadrilaterul*, consultat la 29 iunie 2014

<http://www.agerpres.ro/externe/2014/03/20/ucraina-shell-renunta-la-gazele-din-marea-neagra>, consultat la 1 iulie 2014.

<http://www.financiarul.ro/2014/05/26/canalul-dunare-marea-neagra-30-de-ani-de-la-inaugurare>, site consultat la 30 iunie 2014.

www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/actualele-dileme-ale-strategiei-navale-ruse-regiunea-marii-negre

http://eng.mil.ru/en/structure/forces/navy/associations/structure/forces/type/navy/black_sea/history.htm, consultat 24 iunie 2014

http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/pepm_041.pdf, consultat iunie 2014.

<http://www.iss.europa.eu/fr/publications/detail-page/article/russian-policy-in-the-eastern-mediterranean-and-the-implications-for-eu-external-action/>, 12. 06 2014.

<http://www.usni.org/magazines/proceedings/2011-02/russias-black-sea-threat>

<http://www.iini.ro/spcen.htm>, accesat la data de 20 iunie 2014

<http://www.mapn.ro/diepa/ispaim/nationale.html>, accesat în data de 21 iunie 2014